

ROZPRAWA DOKTORSKA

mgr inż. arch. Anna Mastalerz

**Współczesne przekształcenia historycznych kompleksów przemysłu
włókienniczego oraz ich wpływ na tożsamość postindustrialnych ośrodków
średniej wielkości w XXI wieku**

Promotor: dr hab. inż. arch. Bartosz M. Walczak, prof. uczelni

Przedmiotem niniejszej pracy są współczesne przekształcenia historycznych kompleksów przemysłu włókienniczego w kontekście tożsamości wybranych postindustrialnych ośrodków średniej wielkości w Polsce w na przełomie XX i XXI wieku. Kontekstem ważnym dla rozważań zawartych w rozprawie są wyzywania rozwojowe oraz ewolucja miast poprzemysłowych po transformacji ustrojowej.

Nowym możliwościom rozwoju, zaistniałym od 1989 roku, towarzyszył kryzys przemysłu, szczególnie widoczny w branży włókienniczej, oraz brak narzędzi umożliwiających skuteczną adaptację ośrodków produkcyjnych do zmieniających się warunków.

Ogólne ujęcie zjawiska poparte zostało analizami i studiami przypadków, przeprowadzonymi dla wybranych miast polskich.

W pierwszej, części pracy przytoczone zostały podstawy teoretyczne dotyczące głównych zagadnień wynikających z tematu i założeń rozprawy – historii przemysłu włókienniczego w Polsce, przekształceń, jakim ulegały i ulegają związane z nim zabudowania oraz pojęcia i struktury tożsamości miasta.

Na tej podstawie, stworzona została metodologia badań i analiz, przekrojowo uwzględniająca aspekty badanego zagadnienia.

W wyniku kilkustopniowej delimitacji, wytypowano 5 ośrodków poprzemysłowych (po włókienniczych), spełniających kryteria założone w pracy. W kolejnym etapie przeprowadzono Szczegółowe badania zabudowań powłókienniczych (zachowanych) w Pabianicach, Tomaszowie Mazowieckim, Nowej Soli, Dzierżonowie i Bielawie.

Analizy objęły aspekty fizyczne zabudowań (lokalizacja, rodzaj i stopień zachowania oraz sposób przekształcenia), aspekty przestrzenno–planistyczne. Następnie wymienione powyżej cechy umiejscowione zostały w strukturze tożsamości miasta oraz poddane ocenie.

Obecność i przekształcenia kompleksów poprzemysłowych zostały zidentyfikowane w ramach elementów stałych i zmiennych tożsamości miasta (będącymi częścią jej struktury), a następnie ocenione w odniesieniu do pojęcia wyróżnika tożsamości, który jest elementem struktury tożsamości łączącym zagadnienie tożsamości z realiami badanego ośrodka.

W wyniku tych szerokich analiz wyłoniono szereg spostrzeżeń i konkluzji, będących odpowiedzią na hipotezy postawione na początku pracy, m.in.: rodzaj przekształceń jakim ulegają dawne fabryki włókiennicze jest jednym w głównych czynników wpływających na miejsce dziedzictwa poprzemysłowego w tożsamości ośrodka, znaczenie w tym aspekcie ma również lokalizacja zabudowań, zwykle powiązana z rodzajem i gabarytami zabudowy poprzemysłowej. Niezwykle ważne przy zachowaniu (oraz ewentualnej adaptacji) kompleksów powłókienniczych jest ciągłość użytkowania ich zabudowy. Uwagę zwrócił również aspekt inicjatyw oddolnych, dotyczących przekształceń dawnych terenów powłókienniczych, świadczący o rosnącej świadomości dotyczącej wartości i roli postindustrialnego dziedzictwa w tożsamości ośrodków poprzemysłowych.